

Драган Бошковић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

УДК: 811.163.41'38
ИД БРОЈ: 199406348
Научна критика
Примљен: 1. март 2013.
Прихваћен: 25. март 2013.

КЊИЖЕВНОСТ ЈЕ ЛИЦЕ ЈЕЗИКА: О лингвостилистичкој херменеутици Милоша Ковачевића

Ретки су поводи да можемо озбиљно и одговорно проговорити о лингвостилистичком разумевању литературе, заправо о лингвостилистичком разумевању језика, као и о српској лингвостилистици, можда више о српској лингвистици која своје лице налази у српској књижевности. Ретки су и мислиоци који идентитет језика поимају у његовом, рекао би Бахтин, литерарном догађању, у самој литератури. Још ређи су они који имају слуха за књижевност, за литерарност и поетички идентитет, и који га сагледавају из језичке оптике. Као да онај давно постављени завет великих стилистичара, руских формалиста и француских структуралиста, никога данас не обавезује. А, онда, када наиђемо на студије објављене у периоду од годину дана, насловљене *Лингвостилистичка књижевност текста*¹ и *Стилска значења и зрачења*², наједном изнова спознамо да овако велика област, овако деликатна херменеутика, и једновековно прегнуће науке о језику није изгубљено. И добро је да је тако. Захваљујући, пре свих или искључиво, целовитом и интегралном лингвистичком погледу Милоша Ковачевића.

Поменуте студије Милоша Ковачевића поседују једну себи својствену иманентну логику и једно прстенасто уоквирење, унутар кога се исписује историја српске литературе, историја тумачења српске литературе, историја српске лингвистике и српске лингвостилистике. На почетку *Лингвостилистичке књижевности текста* артикулисана је заснивајућа идеја стилистичке анализе Богдана Поповића и његове теорије реда-по-ред, а на крају књиге *Стилска значења и зрачења* налазе се два огледа о Новици Петкови-

¹ Милош Ковачевић, *Лингвостилистичка књижевност текста*, Српска књижевна задруга, Београд, 2012 – штампано о стогодишњици Српске књижевне задруге – коло CIV.

² Милош Ковачевић, *Стилска значења и зрачења*, Филозофски факултет, Ниш 2011.

ћу, којима се мисао о српској лингвостилистици заокружује. Књижевни теоретичари, занимљиво је, чине овај велики лук лингвостилистичких истраживања у нас, они их утемељују и они су њихова парадигма. У том контексту посматрано, дело Милоша Ковачевића је битно као оно које академски и теоријски препознаје исходиште лингвостилоистике, описује и њене најсветлије тренутке (Драгиша Живковић и Новица Петковић) и из овога дедукује оно најбоље лингвистичко, које ставља у један историјски и теоријски ход од Поповића до њега самога, Милоша Ковачевића. Затворена кружна линија Поповић–Петковић помера се корак даље, и мирне душе можемо тврдити да би тај једновековни лингвостилистички круг данас био обележен овим тангентима: Поповић–Ковачевић. Ако Милош Ковачевић одговорно тврди да је Новица Петковић највећи српски књижевни стилистичар, не можемо погрешити ако утврдимо оно што је већ утврђено, да је Ковачевић највећи српски лингвостилистичар.

Описујући историјско исходиште српске лингвостилистике, Ковачевић нас подсећа да Богдан Поповић први креће ка лингвистичком, тачније естетсколингвистичком разумевању знака, далекосежно тврдећи да се идеја лингвистичких истраживања овога типа прво формира у нашој култури па тек онда на Западу. Коју годину касније појављује се Сосиров *Курс оишше линџивистиџе, Ускрснуће речи* Виктора Шкловског, формалистичко преиспитивање језика као грађе књижевног дела и Хајдегерово испитивање језика као хоризонта фундаменталне онтологије. Биће станује у језику, и песнички станује човек, велика је мисао немачког филозофа, али да књижевност станује као језик – велика је мисао формализма и стилистике. Тада се у жижу истраживања поставља језик, знак, знаковност, и то језик и као материјал књижевног дела, а самим тим и језик као место поетичког идентитета књижевности и као место њеног теоријског разумевања, да би се кроз двадесети век епистемолошки одлазило све даље и даље, ка стилистици, семиотици, семиологији, структурализму, граматологији, све више се удаљавајући од знака ка тексту, дискурсу, од стилистичке анализе ка анализи дискурса, али увек у и као књижевном универзуму.

Описујући и систематизујући ово деликатно поље разумевања и једну историју мишљења као историју културне и друштвене егзистенције, Ковачевић истовремено отвара деликатну причу о тумачењу, идентичности и неидентичности знакова, пре свега у лингвостилистичком смислу. Посредством стилема, стилематичности, стилогености, једне заправо нарастајуће свести од фоностилистике и гласовности до текстостилистике и текстостилистике, Ковачевић ће обухватити књижевност, и то најопсежније и најдрастичније у самом срцу знака, гласа, текста. Само једна мала промена у знаку и већ смо на пољу литературе; само један литерарни знак и већ смо у бескрајном космосу лингвистичких истраживања. Бавећи се песнич-

ким и прозним текстовима, поетизмима и, назвао бих их – прозаизмима (проземама, наративизмима), различитим доминантама у књижевним делима, стилистички одступањима и преступима, онеобичавањима и „аномалијама“ у ткиву и на телу знакова, Ковачевић на низу текстова, међу којима су, између осталих и Крњевић, и Лаза Костић, и Шантић, и Меша Селимовић, и Владимир Кецмановић, и Јован Дучић, и Милисав Савић, и Слободан Ракић (итд.), супериорно демонстрира свој метод. Поштујући академско читање и тумачење, научну реторику и херменеутику, веран академизму и науци, он као да неће ништа више осим да покаже оно тако једноставно, очигледно и транспарентно, што је обично најтеже учинити. Пошто нам је разоткрио само једну стилогену промену, ми смо затечени чињеницом да је никада нисмо изговорили, а да смо је већ одавно запазили. Као прави мајстор заната, Ковачевић нас доводи у само срце открића, знања, егзактности и могућег, али се не залеће у немогуће, тако у нама стварајући необичан осећај да нас жедне преводи преко воде у којој нас је већ удавио.

Милош Ковачевић, наиме, тако једноставно, увиди за нас невидљиви, а за њега и после његове анализе тако очигледан проблем, стилогени „дефект“, издвоји га, и онда се обрушава на њега, разигравајући његове функције, његову структуру и његове ефекте, након чега се не задржава на свом открићу него одлази све даље, водећи нас непоимљивим стилистичким подручјима језичког-књижевног дела, поетици, поетичкој структури, идеолошким хоризонтима и онтолошким пејзажима литературе. Ковачевићев метод је сувише прецизан да се у њему може „полудети“, измишљати, уписивати онога чега у језику/тексту нема; он нас задржава у јасно издвојеним и оцртаним просторима научне анализе. И кад нас, на моменат, измести негде даље, већ следећег момента нас враћа назад, подсећајући нас да наука јесте баш то – наука, и да нема разлога лутати него се само усредсређивати на оно што је ту, што нам се само језиком објављује. Научно разграђујући језик књижевног дела, Ковачевић нам, наиме, само указује на расцепе, прелазе, дисоцијацију и асоцијацију семантике, не би ли се сама литерарност у елементарном, језичком, а тако и у поетичком смислу објавила.

На овом великом послу хуманитета и културе, знаковности и смисла, Ковачевић чини велики корак. У његовим лингвостилистичким открићима константно шуми оно друго, чудо језика, литературе, идеја и идеологија, историја човека, историја српске књижевности као историја стилистичких ефеката српског језика. Обављајући велики посао за српску литературу, описујући њен синтаксички, стилистички и опште гледано лингвистички идентитет, Ковачевић указује на језик као лице књижевности, али и на проучавање књижевности као привилеговано место проучавања језика. У ове две његове студије, синтакса српске књижевности постаје наша синтакса, а историјско тело њеног језика њено литерарно историјско тело. Књи-

жевност, српска, постаје тек са овим лингвистичким студијама и наша; књижевност постаје наш, српски језик, и обрнуто: српски језик постаје наш тек уколико је српска књижевност.